

אור שמח

ספר נזיקין

הלכות נזקי ממון

פרק א

הלכה א כל נפש חיה שהיא ברשותו של אדם כו':
 אולי כיוון רצינו להוציא הדבורים שפסק בהלכות גולה
 פרק ו' הדבורים אינן ברשותו של אדם כו', כיון
 שאין בהם קנין רק משום דרכי שלום לא מחייב על
 היזק, ו"ב וכן כתב במלחמות בסוגיא דחרדל (מלואים).
 ורק גבי הרחקות נמנו צפרק לא יחפור ל' וצתוספתא
 שם מרחיקין נחיל של דבורים מהעיר כו' ר"א אומר
 המגדל דבורים כמגדל כלבים, ופירושו למיקם עלה
 בצרור כדמפרש מלתא דר"א סוף פ' מרובה, אבל
 התחייב צעלים צהיזקן פטור. ולפ"ז הה"ד יוני שובך
 ויוני עליה כיון שאין בהן משום גזל רק מפני דרכי
 שלום ואם נטל אחר אין מוציאין צדיינים אינו חייב על
 היזק, ועייין פרק מי שהחשיך צמתניתין אין נותנין
 מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך. והא דלא מפרש
 הגמרא נכסים המיוחדים למעט הנך משום דעל שור
 דמשנה קמא קאי ודו"ק:

הלכה ב כגון בהמה שאכלה תבן או עמיר
 כו' חייב לשלם נזק שלם מן היפה
 שבנכסיו כו':

הנה רצינו תם צריש פרק הניזקין פירש, הא דאמר
 רבא הזיק זיבורית גובה מן העידית שפאי עידית
 גובה מן הצינונית דמן התורה גובה זיבורית, ופירש

שאכלה מסוף השדה העומד למרעה צהמות והנהר
 שוטף תמיד, וכפי הנראה משם דלהכי לא הוי כמזיק
 גבי מיטב משום דלהכי קיימי, ואין לומר גבי תבן
 דלהכי קיימי, דז"א דהא אמרו כל מידי דמיטלטל הוי
 מיטב דאי לא מודבנא הכא מודבנא צמתא אחריתא,
 וא"כ מאן אמר דהוי מודבן כאן דילמא מודבנא להו
 צמתא אחריתא, אבל כאן צשפאי עידית דאלל הנהר
 וסוף השדה דעומד למרעה צהמות כאן, ולהאכיל
 לצהמות אחרים כדרך צצהמתו אכלה שפיר לא חשיב
 כמזיק רק כחוב דעלמא ודינו מן התורה זיבורית,
 וז"ב. [וראימי אח"כ צמהר"ם שי"ף מש"כ צוה
 יעו"ש]:

אולם דא מסתפקא טובא צהנך מילי דאמרו דאינה
 משלמת רק מה שנהנית כמו צרה"ר, כיון דעל
 ההיזק פטרמו תורה מפני שיש לה רשות להלך, א"כ
 לא הוי דין היזק עליו רק דין חוב צלצד ומשלם
 מזיבורית, כיון דהתורה מעטה זה מדין נזק, וכיוצא
 צוה פרשמי צמקום אחר לשיטת רצינו דמזיק הקדש
 חייב צתשלומין צקרן וכדמשמע פשטא דשמועתא
 דשמואל צפרק השואל (דף נט:): דרק מחומש אצמעט
 מזיק צהקדש, ולכן פסק דפושע חייב צשומר נכסי
 הקדש מטעם דהוי כמזיק ל' יעויין צהלכות שכירות
 פ"ב. והא דהציאו רצוותא מהא דאמר צירושלמי ריש
 הניזקין ק"ו להקדש [דמשלמין צמיטב] אס להכשר
 ניזקין [פירוש נזקי ממון] דהא כו' שור רעהו ולא שור

עשאוהו כשלו וחייבוהו להרחיקו. ועיי"ע רמב"ן
 במלחמות בסוגיא דחרדל וריטב"א (כג:).
 לז. עי' מנח"ח מצוה י"א ונ"ז.

לו. {יעוי' חיהר"ן (ב"ב כב:)} שכתב בלשון זו
 מרחיקין שובך משום שן הוא, דיונים כשורו, ואע"ג דלא
 זכה בהו אלא מפני דרכי שלום מ"מ לענין הרחקת נזיקין

הקדש כו' אם לנזקי גופו הדא הוא דתני ר' חייא נזיקין להדיוט ואין נזיקין לגבוה, פירוש שלגבוה אין דין נזיקין, רק הוא כחוב דעלמא שבכה האדם להתחייב להקדש כן הוא חייב על ידי פעולת הזיקו שאם מזיק ופשע [דבאונס גמור פטור אדם המזיק כמו שביארו תוספות ריש פרק המניח וכו"מ] חייב בתשלומין אבל לא מדין הזיק, וא"כ הוא כבעל חוב דעלמא ומשלם מן התורה בזיבורית [ועיין תוספתא ז"ק פ"ד], הרי לנו רואים היכי דאיתמעטא מדין נזיקין תו לא הוא דינו בעידית ורק כבעל חוב דעלמא. א"כ ה"נ כאן דכתיב בשדה אחר לא ברה"ר איתמעט נמי מדין נזיקין והא שמשלם מה שממונו נהנה הוא מדין חוב ומשלם בזיבורית או בציונית לא במיטב, וכן כי הזיק הקדש בשן ורגל שבהמתו הכלה פירות שדה הקדש, יתכן אף דאימעטא משור רעהו וילפינן לשן ורגל בכל זה משלם מה שנהנית, נ"ב ז"ל והא דתניא בתוספתא שם כינד פטור על נזקי עצמו ועל נזקי שורו וחמורו, חבל בהקדש בגר ועצד משוחרר פטור ושורו וחמורו פטורין, אלמא דפטור מלשלם הקרן כמו דשורו וחמורו פטורין מלשלם נזק דבהו ליכא חיוב ד' דצריס. יתכן באופן דחבל חבלה שסופה לחזור דבשור כתבו בתוס' גיטין (מ"ב:) ד"ה ושור, דבשור העומד למכירה הוא נזק יעו"ש, וזוהי בחבל בשור עולה ושלמים שהן מוקדשין שאינן עומדין למכירה רק להיות נקרבין ע"ג המזבח אין זה נזק רק רפוי ושבת דפטור מלשלם, ודוחק קצת. ויותר נראה דקאי על נזקי אדם שחבל באדם הקדיש עצדו ושפחתו דהמה הקדש ואסורים בהנאה דגופן קדוש [יעוין הל' ערכין פרק ו' הל' י"ז] וכי חבל בהן פטור משום דנזק באדם לרצנו הוא קנס ואין זה בהקדש, ודו"ק. והמעין יראה דמשבשחא היא וז"ל חבל בהפקר בגר ועצד משוחרר [ובחי' רמב"ן לגיטין הגי' ולא הספיקו לגבות עד שמתו] שמתו ונעשה הפטור אחר כך שאין למי לשלם, וצורר למעין כל הפרק. (מילואים).

והא דאמר צירושלמי כרמו פרט להקדש מה אגן קיימין כו' אם בשבשחא [להשדה] ואחר כך הזיק [שבהמתו הכלה פירותיה] הדא הוא דתנינן שור רעהו ולא שור של הקדש, פירוש ופטור על תשלומי נזקו, ואם משום דמשלם מה שנהנית כיון דאיתמעט

מדין נזיקין רק חייב בתשלומי הנאת בהמתו [שאפילו אם הנהגה פלוני צידיו היינו הבעל פירות האכיל לבהמת חצירו, ג"כ משלם מה שנהנה, עיין בתוספות פרק הגזול קמא (דף קא) ד"ה או דילמא אין שבת סממנים ע"ג למר, ובש"ך סימן שצ"א ס"ק ז' צוה] אין זה מדין הזיק רק כחוב דעלמא ואינו צריך לשלם ממיטב ולא צריך כרמו למעט. ולפי מה דמסיק אביי לר' ישמעאל דמיטב שדהו דניזק פירוש כמו דסליק לקמיה ונידון כמשור, וזה לא שייך במקום דמשלם מה שנהנית וא"כ לא נאמר שם מיטב ישלם וז"ע:

ולבאורה נראה דתליא בהך מילתא דאמוראי דפרק כינד דסקיל וטרי טובא אם זה נהנה וזה לא חסר פטור או חייב, ופשיט רמי בר חמא ממשנתנו אם נהנית משלמת מה שנהנית, ופרשו הקדמונים בשיטה, דכמו ברה"ר פטור מדין נזיקין לגמרי רק משום ההנאה חייב, א"כ הלא מוכח דנהנה וזה לא חסר חייב, דעל החסרון הלא לא חייבתו תורה, ומשני רבא דהאי זה נהנה וזה חסר, ופירוש דאימת פטרמו תורה על החסרון במקום דליכא הנאה, הא במקום דאיכא הנאה לא פטרמו תורה על החסרון [ומה שיש לדבר בקוגיא יבואר במק"א] ותו מנטרפת החסרון עם ההנאה וכיון שכן תו מסתברא דלרמי בר חמא דאין החיוב רק על ההנאה לחוד, ודאי דדינו כדין בעל חוב דעלמא, אבל למאי דמסיק דהחיוב משום החסרון אפשר דמשלם כדין מזיק ממיטב. וגם זה אינו מוכרח דכיון דחזינא דפסקו רוב הפוסקים דהמאכיל פירותיו לבהמת חצירו משלם פלוני כדין יורד שלא ברשות אף דבדעת בעל הפירות ורצונו הוא א"כ האוכלת ברה"ר במקום שדרכה להלוך יתכן דהוי ע"ז הדרך ומשלם מה שנהנית אבל לא ממיטב דאין זה בכלל תשלומי נזק, והדבר צריך קצת הכרע ל"ה. ומ"מ א"ש לפ"ז הא דלא תני במשנתנו דמכניס פירותיו לחצר כו' שלא ברשות דמשלם מה שנהנית דאינו משלם ממיטב:

וזבר לדבר, מהא דמצינו בפרק האומנין (דף עז) דרב אחא צ"א אמר אפילו תימא מעידית דנכסיו סתם מאן דציין ארעא באלפא וזוי מויל ומזבן והוי כמזיק ותנן הניזקין שמיין להן בעידית. ופירשו בתוספות דלא הוי ממש כמזיק שהרי אין משלם מה שהזיקו שאינו

לח. עי' לקמן פ"ג ה"ב ד"ה ולפי"ז.

אור

הלכות נזקי ממון

שמח

פא

משלם אלא כפי המעות שקבל, אלא קצת דמוהו למזיק
 צמה שנוטל מן העדיות. ומסתברא דמסתמא צדין
 נזיקין הנך נמי דאין משלמין רק דמי מה שנהנו משלמי
 כן ממיטב, לכן דמוהו חכמים שאע"פ שמשלם מעות
 שקיבל והוי כמו שנהנית בצמהה ג"כ משלם ממיטב,
 אבל אם לא מצאנו תשלומי מיטב רק במקום שמשלם
 מה שניזק, הא כשמשלם מה שנהנית לא משתלם
 ממיטב, אין סברא דחכמים יעשוהו כמוזיק למיטב כיון
 שאינו משלם מה שניזק, ובכ"ז לא מכרע ועדיין ז"ע:
 ואח"כ רב מצאמי צשו"ת הרשב"א חלק ד' סימן יג
 צוה והעלה דמשלם כבע"מ יעו"ש וראייתו אינה
 מכרעת יעו"ש:

פרק ב

הלכה ו בעטמה בארץ ברשות הניזק בו:

הרי"ף השמיט הנך צעיה דיש העדאה לנזרות וכן
 אם יש שני לנזרות, ועיין רא"ש בטעמו
 משום דלא מצאנו בצבל נזרות ע"י שני דקנסא הוי
 ולא דיינינן בצבל רק אם תפס, ואם תפס גובה חצי
 נזק דצספיקא דדינא מהני תפיסה, וזה לא יתכן רק
 לפי שיטת הרשב"ד [כפי מה שציאר הלח"מ] דאף אם
 אין שני בכ"ז חייב צרה"ר לשלם חצי נזק דע"ז לא
 מיבעי לן כלל, אולם לפי שיטת רבינו דאם אין שני
 פטור צרה"ר ע"י שינוי ואם יש שינוי חייב צרה"ר
 ע"י שינוי רביע נזק, א"כ נפק"מ אם בעטה צרה"ר
 והתירה לנזרות אם תפס רביע נזק אם מוציאין מידו,
 וכל כה"ג הוה ליה להציא:

והנראה קצת בטעמו, דהגמרא מסיק דהך דהלכז
 שנטל חררה והלך לגדיש מיירי דשני ולא
 אייעד, וכו"ע סברי כסומכוס ור"א ורבנן צפלוגתא
 דר"ט ורבנן קא מיפלגי, והא דאמר ר"א מגופו משום
 דאמרין דיו מה קרן צרה"ר משלם ח"נ מגופו אף
 צחצר הניזק משלם מגופו, והא לר"ט לית ליה דיו,
 ומשני היכא לית ליה דיו היכי דמיפריך קו"ח והכא
 לא מיפריך קו"ח דאהני קו"ח לנוק שלם ואהני דיו
 לשלם מגופו. ולכאורה קשה אכתי לילף קו"ח לשלם
 מן העליה, מנזרות צרשות הניזק, דמה לנזרות
 שצרה"ר פטורים, בכ"ז צרשות הניזק משלמים מן
 העליה, כש"כ קרן שצרה"ר משלם חצי נזק אינו דין
 שצרשות הניזק ישלם מן העליה, ולא שייך לומר דיו

דמיפריך קו"ח, ואם תאמר דאהני קו"ח לשלם נזק
 שלם, ז"א דמנזרות לא מציינו למילף לשלם נזק שלם
 לנזרות לא משלמי רק ח"נ. ואין לומר אין דין קו"ח
 מהלכה, ז"א דההלכה לא היה רק שלא ישלם רק ח"נ
 והקולא דליה היה הלכה, אבל לא החומר מה שמשלם
 ח"נ מן העליה. אולם זה טעות, דהגמרא אמר
 צדיחוייה דכו"ע כסומכוס לנזרות משלמי נזק שלם,
 וא"כ נזרות הוי ככל שן ורגל וא"כ הא ילפינן קו"ח
 לשלם נזק שלם ודיו למגופו. ולפ"ז נתיישב לן הא
 דאמר דכו"ע כסומכוס ס"ל, דטפי הו"ל למימר דכו"ע
 כרבנן ס"ל והכא לא מיירי כלל לנזרות רק דאנח
 אנוחי ע"י שינוי ועל מקום גחלת פליגי, וזהך דר"ט
 ורבנן פליגי, ולפ"ז א"ש, דלרבנן איך הוי סבר ר'
 אליעזר נזק שלם מגופו הא מציינו למילף קו"ח
 מנזרות לשלם מן העליה ודו"ק:

וביזן שכן אם נימא דהצרייתא דמפרש למתניתין אחיא
 ת"ק ור"א כסומכוס, סבר הרי"ף דעל כרחין
 אין זה רק אם נימא דמשנתנו דריש פרקא אחיא
 כסומכוס, וזהו כפי מה דצעי לקמן אם משנתנו
 כסומכוס ונזרות מחמת ציעוט משלם ח"נ הא
 כאורחיייהו משלם נזק שלם, אבל למאי דמסיק לקמן
 אליבא דרב אשי פסיקא להו דרישא דלא כסומכוס רק
 צעי אם יש שינוי או אין שני יעו"ש, א"כ אין סברא
 לומר דמשנתנו דכלכז שנטל חררה תפרש הצרייתא
 אליבא דסומכוס, וע"כ אין לאוקמי רק כדמשני
 מעיקרא כגון דשני ואייעד ופליגי אם יש העדאה
 לנזרות, דרבנן סברי אין העדאה לנזרות ור"א סבר
 יש העדאה לנזרות, א"כ נפשט תרווייהו חדא דאין
 העדאה כרבנן וחדא דאין שינוי, דאי יש שינוי הלא כי
 שני משלם רביע נזק וכי אייעד משלם חצי נזק ואיך
 מחייבו ר"א נזק שלם. וע"כ סבר ר"א אין שינוי וצוה
 לא פליגי רבנן עליה, לכן סתם הרי"ף דבכל גווני
 לנזרות אינו משלם רק חצי נזק: ולפי מה שפרשנו
 דלהך אוקימתא דכו"ע כסומכוס ס"ל היינו דרישא
 אחיא כסומכוס, א"כ ע"כ ראשון ראשון להתוה ושני
 שני להתוה, ושאיני לסומכוס צין כח לכח כחו, א"כ
 צכח כחו משלם חצי נזק מההלכה דמוקים לה צכח
 כחו, א"כ איך סבר ר"א נזק שלם מגופו צחצר הניזק
 הלא מציינן למילף לשלם מן העליה קו"ח מכח כחו
 דצרה"ר פטור וצרשות הניזק משלם מן העליה דליכא